

<https://doi.org/10.15407/socium2025.02.047>  
УДК 008; 005; 330.65



Creative Commons Attribution 4.0 International

**Юшин С.О.**, д-р екон. наук, професор, пенсіонер, Україна, email: saykiev@ukr.net; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9874-4926>

## ДІЯЛЬНІСНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АРХЕТИПКИ В СИСТЕМІ КАТЕГОРІЙ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИМ РУХОМ ДО СТАНУ МЕТАМОДЕРНУ<sup>1</sup>

У статті розглянуто особливості цивілізаційного вибору України, з'ясована нагальність адаптації прийнятої цивілізаційної моделі до змін, зумовлених складністю викликів часу на етапі реалізації системи координат інформаційного суспільства, сталого розвитку та цифровізації усіх сфер буття. У процесі цивілізаційного руху України також з'ясовується визначальна роль гармонійності спеціалізації та універсалізації професій і кваліфікацій, без чого системи виробництва та управління перетворюються на складні лабіринти. Автором встановлено, що процес цифровізації може діяти амбівалентно – як фактор, що потенційно може як ускладнювати (негативний ефект), так і спрощувати (позитивний ефект) управління соціальною системою. Суттєвою передумовою отримання позитивного ефекту від цифровізації є її спроможність своєчасної ідентифікації “спільних знаменників” різних дисциплін на рівні фундаментальних архетипів з наступним методологічним їх супроводженням через управлінську архітектуру до стану мультидисциплінарності. Це сприятиме і досягненню етапних цілей метамодерну на засадах врахування природної темпоральності змін у досліджуваній системі з її специфічними хвилями та коливаннями, без чого будь-яка система стає вічним заручником циклів “сплячка – трибок – сплячка”.

**Ключові слова:** цивілізація, рух, цикли, хвилі, коливання, діяльність, професія, кваліфікація, дисципліна, ідентифікація, держава, управління, архетипіка, архітектура, модерн, постмодерн, метамодерн.

**Yushyn S.O.**, Dr. of Econ. Sci., Professor, pensioner, Ukraine, email: saykiev@ukr.net; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9874-4926>

## ACTIVITY PRINCIPLES OF THE EXPANSION OF ARCHETYPICS IN THE SYSTEM OF CATEGORIES FOR MANAGING CIVILISATIONAL MOVEMENT TOWARDS THE METAMODERN STATE

The article examines the features of Ukraine's civilisational choice and clarifies the urgency of adapting the initially adopted civilisational model to changes caused by the complexity of the challenges of the time at the stage of implementing the coordinate system of the information society, sustainable development, and digitalisation of all spheres of life. In Ukraine's civilisational movement, the determining role of the harmony of specialisation and universalisation of professions and qualifications has also become apparent; without it production and management systems turn into complex labyrinths. It has been established by the author that the digitalisation process can have ambivalent effect – as a factor that can potentially both complicate (negative effect) and simplify

<sup>1</sup> Стаття друкується як запрошення до дискусії.

© Юшин С.О., 2025

*(positive effect) the management of the social system. An essential prerequisite for obtaining a positive effect from digitalisation is its ability to timely identify the 'common denominators' of different disciplines at the level of fundamental archetypes, followed by their methodological support through management architecture to a state of multidisciplinary. This will also contribute to achieving the milestone goals of metamodern based on taking into account the natural temporality of changes in the system under study with its specific waves and oscillations, without which any system becomes an eternal hostage to the cycles of 'hibernation – leap – hibernation'.*

**Keywords:** *civilisation, movement, cycles, waves, oscillations, activity, profession, qualification, discipline, identification, state, management, archetypes, architectonics, modern, postmodern, metamodern.*

“Україна, за твердженням Д.І. Донцова, перебуває в осередку велетенської історичної завірюхи, що має вирішити про подальше існування цілої християнської цивілізації” [1, с. 3]. З огляду на те, що у “Словнику української мови” *завірюха* асоціюється із словами “крутились”, “вихорились”, де “вихори рухомі ... зазвичай утворюють спіралі”, ця теза Д.І. Донцова проголошує актуальність визначення внутрішньої зумовленості *історичної спіралі та цивілізаційного руху* України.

З давніх часів людство усвідомило, що цивілізаційний рух здійснюється у системі координат розподілу праці “спеціалізація – універсалізація”. На певних етапах спеціалізація праці призводить до стрибкоподібного зростання масштабу кількості та якості професій, що унеможливує ефективне керування ними. Відповідно, виникає гальмування процесів спеціалізації на користь процесів універсалізації та зосередження їх на опрацюванні більш ефективного управління з врахуванням вимоги кваліфікаційної мультидисциплінарності. Будь-який рух цивілізації здійснюється у часовому вимірі “минуле – нинішнє – майбутнє”. Оскільки цивілізаційний рух за своєю сутністю є рухом спіральним, на кожному його оберті людство проходить тотожні етапи. Нині ми є свідками визнання вичерпаності цивілізаційних форм Модерну і Постмодерну та переходу до стану проміжного – Метамодерну з його специфічними хвилями й коливаннями між ідеями (прообразами-архетипами) у координатах архаїзму та футуризму й науково-поетичного синтезу. Такий метамодерний “реверс” має своє пояснення у постмодерному інформаційно-цифровізаційному “аверсі”, який створив дійсні технологічні передумови удосконалення управління професійним розвитком на засадах кваліфікаційної мультидисциплінарності, але виявився неспроможним практично перетворити ці передумови на гармонізатора усіх сфер соціального буття. З огляду на презентацію принципів метамодерну, коливання (методом спроб і помилок) між несвідомою буттєвою архетипікою та свідомою владною архітектонікою потенційно здатне сприяти цивілізаційному зрушенню. Проте кожен крок на цьому шляху має бути виваженим і всебічно обґрунтованим методологічно на основі фундаментальних знань, приведених до форм моделей і алгоритмів управління сталим розвитком за сучасними стандартами цифровізації.

З огляду на зосередженість провідних сучасних дослідників цивілізаційного руху на стані метамодерну, **мета статті** – з’ясувати перебіг і особливості формування

діяльнісно-дисциплінарних засад експансії архетипіки у системі категорій і понять управління, що дозволить наблизитися до створення дієвих механізмів подолання негараздів чергового проходження через осередок “велетенської історичної завірюхи” та долучення України до сучасних світових і європейських стандартів цивілізованого буття.

За свідченням В.М. Гейця, “зниження рівня професійності в управлінській діяльності веде до того, що процеси часто мають хаотичний характер і спричиняють невідзначений результат” [2, с. 131]. Прийнятий у 2012 р. Закон України “Про професійний розвиток працівників”<sup>2</sup> передбачає оцінку відповідності професійного рівня працівників кваліфікаційним вимогам та освоювання ними нових видів професійної діяльності. І.І. Лукінов писав, що “сучасний розвиток широких світогосподарських зв’язків вимагає високої кваліфікації підприємців і управлінців усіх рангів” [3, с. 316]. У 2013 р. постанова Кабінету Міністрів України № 967<sup>3</sup> затвердила перелік профілів професійної компетентності деяких посад державної служби, а розпорядження Президента України № 513/2021<sup>4</sup> – Кваліфікаційні вимоги до компетентності претендентів на високі державні посади. Національна рамка кваліфікацій (в редакції постанови Кабінету Міністрів України № 519<sup>5</sup>) передбачає для 7–8 рівнів: критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань; здатність інтегрувати знання та розв’язувати складні завдання у широких або мультидисциплінарних контекстах; здатність розв’язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації; управління робочими / навчальними процесами складними та непередбачуваними, які потребують нових стратегічних підходів; концептуальні й методологічні знання в галузі або на межі галузей знань, професійної діяльності; розширення та переоцінки наявних знань і професійної практики; критичний аналіз, оцінка і синтез нових та комплексних ідей; вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових і експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою; відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної діяльності; здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення.

Платон, моделюючи свою досконалу державу, стверджував, що її творцями є “наші потреби”, задовольняти які повинні спеціалізовані на кожній потребі працівники; але, розуміючи, що вузький спеціаліст не здатен керувати такими ж вузькими спеціа-

<sup>2</sup> Закон України “Про професійний розвиток працівників” від 12.01.2012 р. № 4312-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text>

<sup>3</sup> Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 413” від 23.08.2024 р. № 967. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/967-2024-%D0%BF#Text>

<sup>4</sup> Розпорядження Президента України “Про оголошення конкурсу на зайняття посади Керівника Державного управління справами” від 13.07.2021 р. № 513/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5132021-tp-39369>

<sup>5</sup> Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341” від 25.06.2020 р. № 519. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#Text>

лістами, він робить виняток. Так і виникає фігура “охоронця”, який “за своєю природою повинен відзначитися мудрістю та пристрасною до знань, а ще бути спритним і сильним”, універсалом, тобто воїном-філософом [4, с. 54, 55, 57, 62].

У Арістотеля усе “те, що існує потенційно, виявляється через діяльність”, бо і “мислення є діяльність, тому можливість походить від діяльності, і тому пізнають, коли щось роблять”, отже, “діяльність розуму – ось життя” [5, с. 39, 127, 165]. Водночас “оскільки ж дій, мистецтв і наук багато, то й цілей виникає багато” [6, с. 59, 119]. В Україні давно вже усвідомлено актуальність гармонізації процесів спеціалізації та універсалізації. Це визнають її провідні вчені, зокрема В.М. Геєць [2, с. 177, 763], на цьому ж були зосереджені й провідні закордонні дослідники, зокрема Г. Саймон [7, с. 32, 220]. За визначенням К.Г. Юнга, навчальний матеріал “не повинен йти убік від загального й універсального до надмірно спеціального” [8, с. 163], тобто дії фахівця мають бути поміркованими.

Правові акти України містять згадки стосовно універсалізації (Укази Президента України № 448/2021<sup>6</sup> та № 392/2020<sup>7</sup>; Закони України № 2163/2017<sup>8</sup>, № 463/2020<sup>9</sup>, № 1089/2020<sup>10</sup>, № 3788/2024<sup>11</sup>; розпорядження Кабінету Міністрів України № 429/2023<sup>12</sup> тощо). Проте бажаного зосередження цих актів на повноцінному вирішенні дилеми “спеціалізація чи універсалізація” ще не відбулося. Хоча перехід до масштабної цифровізації усіх сфер разом з вимогами сталого розвитку повинен був би активізувати зазначений напрям.

Прийнята у 2020 р. Концепція розвитку штучного інтелекту (далі – ШІ) в Україні<sup>13</sup> пріоритетами розвитку ШІ визнала освіту і професійне навчання, науку, економіку, безпеку (кібер- та інформаційну), оборону, публічне управління (якість управлінських рішень та адміністративних послуг), правове регулювання та етику, правосуддя.

<sup>6</sup> Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року “Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України” від 26.08.2021 р. № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>

<sup>7</sup> Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України” від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

<sup>8</sup> Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

<sup>9</sup> Закон України “Про повну загальну середню освіту” від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

<sup>10</sup> Закон України “Про електронні комунікації” від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

<sup>11</sup> Закон України “Про дошкільну освіту” від 06.06.2024 р. № 3788-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T243788?an=1>

<sup>12</sup> Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми “Єдність у розмаїтті” на період до 2034 року” від 12.05.2023 р. № 429-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2023-%D1%80#Text>

<sup>13</sup> Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні” від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

Таким чином, ШІ за своїм призначенням мав би стати визначальним засобом виведення різних професій на мультидисциплінарний рівень. Проте у розпорядженні Кабінету Міністрів України 1556/2020<sup>14</sup> згадка про таку його роль відсутня. Н. Вінер зазначав, що науки розвиваються до такого ступеня спеціалізації, що їхні експерти часто виявляються некомпетентними за межами вузької спеціальності, і якщо руйнівну спеціалізацію (*destructive specialization*) не доповнити певними універсаліями (*Gestalt and Universals*), то марними будуть і зусилля, витрачені на отримання нової інформації. Отже, обмеження застосування ШІ вузькими дисциплінами містить ризик виродження його до рівня професійних “протезів” (*sensory prosthesis*), які поглиблюватимуть процес спеціалізації дисциплін з випереджальною експансією їх “протезування” [9, с. 133, 142, 154, 158].

Станом на 30.01.2024 р. Міжнародна організація зі стандартизації (ІСО) опублікувала 25 176 міжнародних стандартів. Цивілізаційний рух України зумовив і швидкі переходи на міжнародні стандарти та класифікації. Держава запровадила ДК 003 Класифікатор професій (9172 професії, ДК 009 Класифікація видів економічної діяльності, ДК 016 Державний класифікатор продукції та послуг тощо. Публічне управління регулюється численними Законами України (Про місцеве самоврядування в Україні<sup>15</sup>, Про місцеві державні адміністрації<sup>16</sup>, Про державну службу<sup>17</sup>) та багатьма похідними від них актами. З кожним таким кроком на шляху спеціалізації перспектива забезпечення мультидисциплінарності у підготовці спеціалістів і керівників стає дедалі більш проблематичною. За таких умов, наголошував Г. Саймон, коли діяльність спрямовується одночасно на досягнення кількох цілей, потрібне знаходження “спільного знаменника” [7, с. 5]. І тут доречно звернутися до преамбули Конституції України, де говориться, що вона приймається “усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім і прийдешніми поколіннями”. Тобто у цьому випадку “спільний знаменник” треба шукати з урахуванням, як визначав К.Г. Юнг, дії колективного несвідомого через “архетипові образи, які прямо відповідають догматичним образам, і через релігійні догми мають бути перенесені до свідомості” [8, с. 44].

Зазначимо, що категорія “архетип” отримала своє місце в працях авторів практично усіх сфер: антрополог К. Леві-Стросс, культуролог М. Еліаде, мистецтвознавець П. Валері, історик А. Тойнбі, інформаційник Г. Почепцов, письменник Ж.-П. Сартр, математик Дж. Глейк, управлінець І. Адізес, політолог С. Гантінгтон, психолог К.Г. Юнг, системник Д. Медоуз, соціолог П. Бурд’є, фізик В. Гейзенберг, філософ Ж. Бодрийяр, економіст В.М. Геець, мовознавець Р. Барт та інші. Методологічно постановку питання щодо збалансування трьох вимірів здійснював ще Платон: “Три обра-

<sup>14</sup> Там само.

<sup>15</sup> Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

<sup>16</sup> Закон України “Про місцеві державні адміністрації” від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

<sup>17</sup> Закон України “Про державну службу” від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

зи спробуй об'єднати в цілість так, щоб вони міцно зрослися один з одним". А потім "надай їм, ніби накинй на них, єдиний образ, вигляду людини, так, щоб для того, хто не може зазирнути всередину, а бачить лише зовнішню оболонку, це все видавалося ... людиною" [4, с. 293].

Ст. 3 Конституції України найвищою соціальною цінністю визначає саме людину. І якщо за Арістотелем, "людина є істота політична", а "політична система" є тим самим, що й "управління в державі" [10, с. 18, 77], то, як стверджує Г. Саймон, подальший розвиток теорії управління слід зосередити, по-перше, "на відображенні логіки та психології людського вибору, по-друге, "на правильному використанні нових знань і філософських основ у сфері управління" [7, с. 47].

К.Г. Юнг наголосив на існуванні "діалектичної дискусії між свідомістю та несвідомим, де союз... може бути досягнутий лише поступово". Його завдання – "вибрати шлях перенесення з несвідомого до свідомості архетипові образи, що дозволить подолати ситуацію, де свідомість сучасної людини від несвідомого ще надто далеко" [11, с. 22, 44, 68]. Арістотель визнавав архетиповий підхід (роздуми, які ведуть від початку (arche), і ті, які приводять до початку, різняться між собою), де "політика – це керівне (arkhitektonike) знання або мистецтво, а цілі керівників (arkhitektonikai) усіх мистецтв і наук є переважними" [6, с. 9, 15, 257]. Роль архетипів і архітектоніки в управлінні визнавав і В.М. Геєць [2, с. 129; 12, с. 58].

Між архетипікою й архітектонікою (свідомим і несвідомим) має бути щось проміжне. Арістотель взагалі наполягав, що "стосовно тих протилежностей, що не належать до одного роду, слід насамперед дослідити, з чого складається проміжне між ними" [6, с. 260]. На думку К.Г. Юнга, таким "проміжним може бути ритуал: наукове знання задовольняє особистість лише поверхово, а колективне психе, що сягає корінням у давнину, завжди вимагає спеціального ритуалу для інтеграції у свідомість – ритуали є спробою усунути поділ між свідомістю і несвідомим, і уможливають створення щось на зразок возз'єднання особистостей з інстинктивним складом характеру" [11, с. 75, 153].

За визначенням Арістотеля, "все навколо змінюється й ніщо не лишається в одному й тому самому стані", але "ніщо не рухається як випадє", і "що може рухатися, може рухатися в протилежному напрямі, може перебувати в спокої, а також може виникати й знищуватися"; руху "притаманна нерівномірність, якщо він йде, наприклад, по спіралі, або швидко чи повільно" [5, с. 56, 182; 6, с. 172]. Тому цивілізаційний рух України необхідно розглядати як фундаментальне і надскладне явище, на форми якого вказували класична філософія та практика.

Закон УРСР "Про економічну самостійність"<sup>18</sup> передбачав забезпечення умови життя народу України, гідних сучасної цивілізації. Проте у процесі входження України до світової економіки з'ясувалося, що абстрактний *цивілізаційний статус* держави – не панацея її дійсного розвитку. Так, Заява Верховної Ради України "Про європей-

<sup>18</sup> Закон УРСР "Про економічну самостійність Української РСР" від 03.08.1990 р. № 142-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-12#Text>

ський вибір України”<sup>19</sup> актуалізувала прагнення України до більш високого ступеня цивілізаційного розвитку. Проте “Стратегія національної безпеки України”<sup>20</sup> визнала наявність того факту, що обриси та тренди формування нової моделі цивілізаційного розвитку наразі не окреслені. “Стратегія кібербезпеки України”<sup>21</sup> теж вказує: XXI ст. знаменується активним формуванням 6-го технологічного укладу і певними ризиками цивілізації через упровадження новітніх технологій. “Стратегія розвитку вищої освіти в Україні” на 2022–2032 роки<sup>22</sup> визначає, що сучасні цивілізаційні процеси характеризують складність, масштабність, багатовекторність і динамічність.

Всесвітня доповідь ЮНЕСКО “До Суспільств знання” (2005 р.) згадує важливі ризики: “Інтернет може стати не тільки інструментом для побудови суспільства знання, але й лабіринтом, який може нас завести ... у прірву товариства розваг”.

Н. Макворт та Дж. Макворт встановили: якщо потреба у прийнятті рішення у цей час зростає в 5 разів, то кількість помилок зростає в 15 разів, оскільки до уваги беруться не фактичні дані, а *стереотипи*, що відображають не так об’єктивну реальність, як суб’єктивні переваги [13, с. 215]. Отже, визнання цивілізаційних помилок через намагання “стрибнути” на рівень міжнародних стандартів доводить, що без поглибленої самоідентифікації внутрішнього та ідентифікації зовнішнього середовища будь-яка держава ризикує опинитись у негативних спіралях і лабіринтах. На цьому зосереджував увагу Л.Д. Кучма у своїх працях [14, с. 23, 27, 62; 15, с. 55, 76, 83], але він не був почутим.

Г. Саймон зазначав, що “діяльності можуть утримати інтерес та увагу людини, лише якщо вони достатньо складні, щоб містити елементи новизни, однак є достатньо простими, щоб бути зрозумілими і давати змогу розпізнати в них окремі знайомі моделі” [7, с. 172]. В.М. Геєць підкреслив, що цивілізаційний перехід від модерну до постмодерну призвів до спрощення культури та відходу традицій поведінки на задній план, різноспрямованості суспільних змін, яка спричиняє невизначеність трансформацій у національному й глобальному вимірі [2, с. 125–126]. Фундаментальне осмислення цивілізаційного вибору України у координатах “ідентифікація – самоідентифікація” було викладене у відповідній Національній доповіді [16], де зазначено, що цивілізаційний вибір країни не повинен вступати у суперечність з архетипами її культури й особливостями ментальності її народу; натомість визначення цивілізації досі не має в своєму розпорядженні єдиних концептуальних основ, що стоїть на заваді з’ясування

<sup>19</sup> Постанова Верховної Ради України “Про Заяву Верховної Ради України “Про європейський вибір України” від 16.09.2014 р. № 1679-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1679-VII#Text>

<sup>20</sup> Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України” від 14.09.2020 р. № 392/2020.

<sup>21</sup> Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року “Про Стратегію кібербезпеки України” від 26.08.2021 р. № 447/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>

<sup>22</sup> Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки” від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

перспектив, проблем і небезпек цивілізаційних запозичень, а також з'ясування механізмів, алгоритмів, закономірностей і особливостей впливу цивілізаційних архетипів на суспільства в синхронічному й діахронічному вимірі, без чого стає неможливим креативне узагальнення стратегій і футурологічних сценаріїв досконалого управління майбутнім розвитком України [16, с. 7, 122, 142, 145, 177, 201–235, 255]. Розроблену на згаданих принципах цивілізаційного вибору України загальну схему (само)ідентифікаційної підтримки системи управління процесу на основі залучення чільних цивілізаційних архетипів показано на рис. 1.



**Рис. 1. Загальна схема ідентифікаційної підтримки управлінського процесу на основі залучення чільних цивілізаційних архетипів**

Джерело: складено автором за [2; 7; 16].

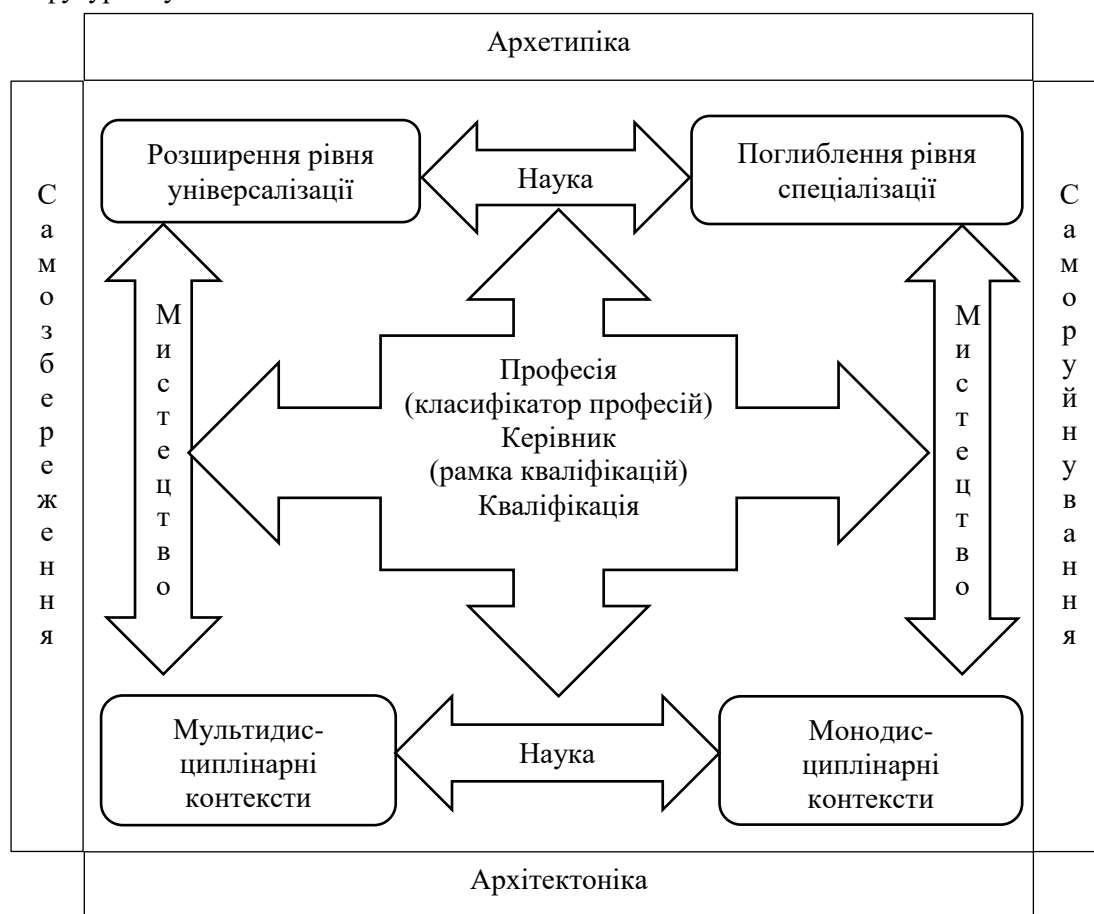
Д.І. Донцов розгортає проблему соціального виживання у площині дилеми інстинктів: інстинкт самозбереження егоїстичних частин бурився проти закону збереження цілісності [17, с. 117]. К.Г. Юнг підтверджував наведене: “Ніяка свідомість не може витіснити інстинкт самозбереження. Цей інстинкт народжується у вигляді якоїсь примусової сили або волі, або наказу, і якщо... ми за допомогою поняття архетипу намагаємося трохи точніше визначити момент, коли демон заволодів нами, ми лише стаємо ближчими до джерела життєвої енергії: “Архетип є елементом нашої психічної структури, він репрезентує або уособлює певні інстинктивні дані, реальне, але невидиме коріння свідомості”, яке дає несвідомому несподівано точну інформацію” [11, с. 96, 380].

На думку В.М. Гейця, “двадцять століття багатократно знизило пороги самозбереження, покладати надію тільки на стихійні сили самозбереження не доводиться; багато суперечностей перехідного періоду пояснюються тим, що заради руйнування колишньої системи та неможливості повернення до минулого був взятий курс як свідомо, так і несвідомо на руйнування системи минулого, а не на конструювання сучасного (відступ від основ локальної цивілізації не так шляхом модернізації, як долаючи християнські архетипи; врахування основ трансформації архітектоніки європейського економічного простору); необхідні конструктивне руйнування й універсалізація, а отже, і спрощення культури та типізованість у поведінці й споживанні” [2, с. 5, 129, 175, 439, 669; 18, с. 58]. Загальна схема професійно-кваліфікаційного виживання керівника у “лещатах” дилеми “самозбереження або саморуйнування” наведена на рис. 2.

Платон, конструюючи ідеальну “Державу”, наголошував на тому, щоб кожен її охоронець уникатиме і в особистому, і в громадському житті факторів, які “руйнуватимуть досягнутий нею стан гармонії”. Тому “у житті, наскільки це можливо, як у теперішньому, так і в наступному, завжди треба вміти вибрати для себе серединний шлях, уникаючи крайнощів як з одного, так і з іншого боку” [4, с. 103, 297, 325]. Важливо підкреслити й те, що “серединний шлях” Платона не оминає циклів і хвиль, прискорень та уповільнень [4, с. 100, 186, 323], а також наголошує на тому, що “під час обертання якогось предмета навколо своєї осі прямий напрям зміщується то праворуч, то ліворуч, то вперед, то назад” [4, с. 127].

Т. Вермюлен та Р. Аккер [19], відштовхуючись від платонівської метаксії, стверджують, що модерн і постмодерн є похідними “позитивного” ідеалізму Гегеля, а метамодерн – є похідною “негативного” ідеалізму Канта з термінологією “начебто” і рухається заради руху, намагається, незважаючи на свою неминучу невдачу; шукати істину, яку він ніколи не очікує знайти. Таким чином, метамодерн коливається між модерном і постмодерном, тобто між незліченими полюсами, замінює параметри сьогодення на параметри майбутньої присутності, яка не має майбутнього; замінює межі реального на межі сюрреалістичного – де прагматичний ідеалізм співіснує навіть з неможливою можливістю.

Л. Тернер<sup>23</sup> у “Маніфесті Метамоделізму” робить певний крок до сутнісного упорядкування цієї форми модернізму. Стрижневим поняттям його класифікації елементів метамоделізму є “коливання” між “ідеями” (прообразами-архетипами), з якого він починає і на якому закінчує. Сучасному буттю притаманні незавершеність систем і бажання підглядіти якісь приховані зовнішні їх обмеження. Інформаційні мережі дійсно сприяють тому, щоб людство одночасно розігрувало події у координатах архаїзму та футуризму.



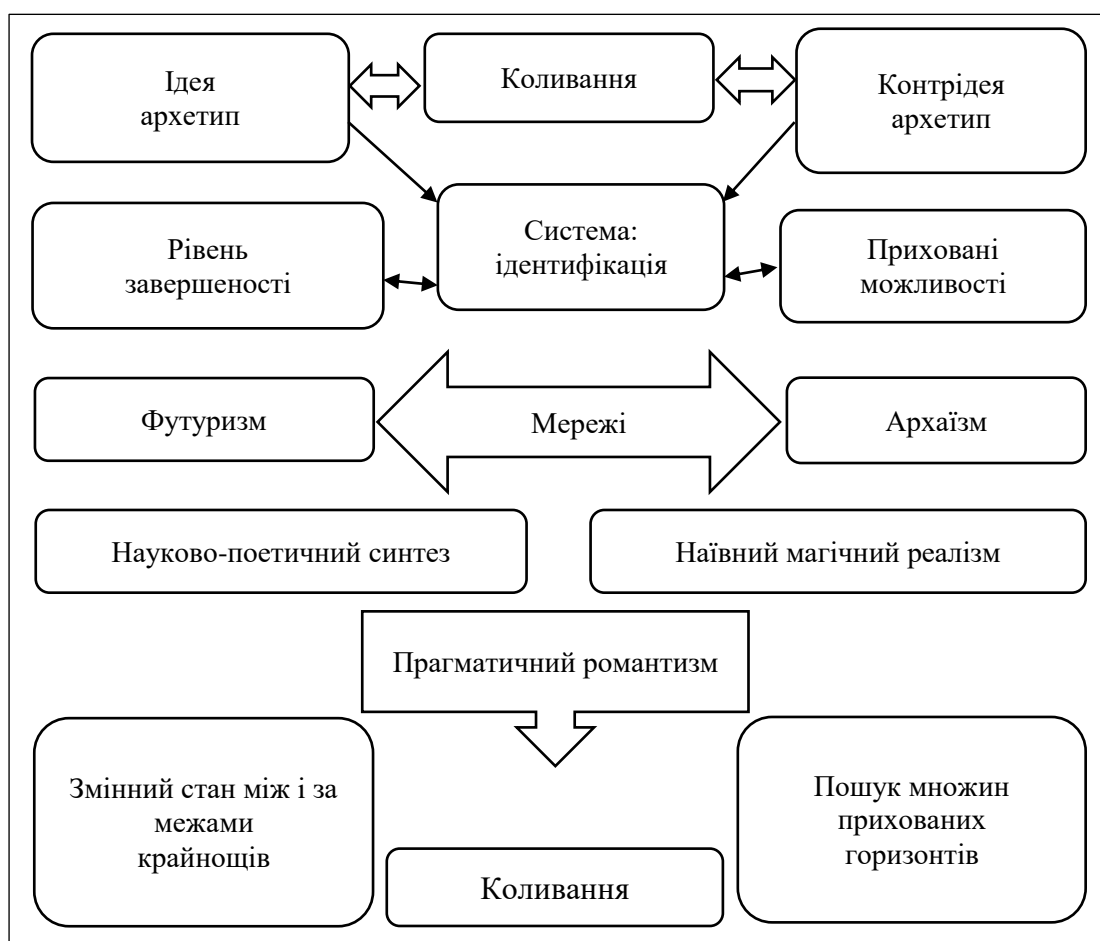
**Рис. 2. Загальна схема професійного виживання керівника у “лещатах” дилеми “самозбереження або саморуйнування”**

Джерело: складено автором за [2; 11].

Запропонований науково-поетичний синтез узгоджується з тезою Д.І. Донцова, що “Україні потрібна не сентиментальна утопія, не ідеал спокою, не щастя *мирної хлібо-*

<sup>23</sup> Turner L. Metamodernism. Manifesto. 2011. URL: <http://www.metamodernism.org/>

робської країни, не ідеалізація покірною та беззубого народу, – лише апотеоза волі, що руйнує й будує світи, що ставлять загальне, ідеал над особисті інтереси, дуже часто з’являються в історії в формі так званих *ілюзій, легенд, міфів*; “романтичний” характер великих революційних ідей і їх “релігійний”, догматичний характер; так званий “ілюзійонізм” як синтез обох: він протиставляє *змісловому* – іраціональне, надзмісловому, конкретному – невидиме та незнане, і це *теологічне* в ній” [18]. На цих засадах діє запропонований “прагматичний романтизм”, без якого є незрозумілим висловлювання “помилка породжує смисл”, оскільки згадане коливання між і за межами згаданих феноменів у вкрай різних обставинах може породжувати як творчі знахідки, так і прикрі помилки (рис. 3).



**Рис. 3. Структурно-функціональна схема архетипізації метамодерну у системі координат пульсуючих полюсів**

Джерело: складено автором за: Turner L. Metamodernism. Manifesto. 2011. URL: <http://www.metamodernism.org/>

**Висновки.** У процесі цивілізаційного руху України також складається визначальна роль гармонійності спеціалізації та універсалізації професій і кваліфікацій, без чого системи виробництва та управління перетворюються на складні лабіринти. При цьому національне законодавство України нарошує вимоги до інтелектуальної складової політичного реформування, але її варто ще й осмислити філософськи з урахуванням спірально-лабіринтного типу прискорених змін у світі та країні. На це накладається ще й усвідомлення того, що цивілізація розвивається надзвичайно динамічно, і зміни відбуваються швидше, ніж ми встигаємо їх осмислити, примушує політичну теорію та практику повернутися до філософського осмислення реалій.

Класична філософія та сучасна наука окреслили принципову цивілізаційну сутність у системі координат архітектоники й архетипіки на засадах діалектики циклічно-хвильового руху для подолання лабіринтно-спіральних перешкод.

Цивілізаційний дискурс розвитку України був і поки що залишається зосередженим переважно на аспектах модерну та постмодерну, хоча чільні “загрози” спонукають його рухатися до більш складної форми – метамодерну. У цих колізіях сам по собі процес цифровізації усіх сфер буття може діяти амбівалентно – як фактор, який потенційно може ускладнювати (негативний ефект) або спрощувати (позитивний ефект) управління соціально-економічною системою. Важливо ж те, що позитивний ефект цифровізації – це своєчасна ідентифікація “спільних знаменників” (фундаментальних архетипів) дисциплін і подальше методологічне їх супроводження управлінською архітектонікою до мультидисциплінарності.

#### Список використаних джерел

1. Донцов Д. Правда прадідів великих. Філадельфія: Видання Головної Управи Організації Оборони Чотирьох Свобід України, 1952. 95 с.
2. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. Київ: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2009. 863 с.
3. Лукінов І.І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя). Київ: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 1997. 455 с.
4. Платон. Держава / пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с.
5. Арістотель. Метафізика / пер. з давньогр. Харків: Фоліо, 2020. 597 с. <https://doi.org/10.1093/oseo/instance.00265863>
6. Арістотель. Нікомахова етика / пер. з давньогр. В. Ставнюк. Київ: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с. <https://doi.org/10.1093/oseo/instance.00262114>
7. Саймон Г.А. Адміністративна поведінка / пер. з англ. Київ: АртЕк, 2001. 392 с.
8. Юнг К.Г. Психологія и алхімія / пер. с англ., лат. Київ: Ваклер, 2003. 592 с.
9. Wiener N. Cybernetics or control and communication in the animal and the machine. Second edition / The M.I.T. PRESS Cambridge, Massachusetts. Fourth Printing, 1985. P. 212.
10. Арістотель. Політика / пер. з давньогр. О. Кислюка. Київ: Основи, 2000. 239 с.
11. Юнг К.Г. Душа и миф: шесть архетипов / пер. с англ. Киев: Государственная библиотека Украины для юношества, 1996. 384 с.
12. Геєць В.М. Феномен нестабільності – виклик економічному розвитку: монографія. Київ: Академперіодика, 2020. 454 с.

13. Mackworth N.H., Mackworth J.F. Visual Search for Successive Decisions. *British Journal of Psychology*. 1958. 1L. P. 210–221. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1958.tb00659.x>
14. Кучма Л. Україна – не Росія / пер. з рос. укр. І. Пашенко, О. Руденко-Десняк. Москва: Время, 2004. 560 с.
15. Кучма Л.Д. Зламане десятиліття. Київ: Інформаційні системи, 2010. 559 с.
16. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії: національна доповідь / ред. кол.: С.І. Пирожков, О.М. Майборода, Ю.Ж. Шайгородський та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. Київ: НАН України, 2016. 284 с.
17. Донцов Д. Дух нашої давнини. Друге видання. Мюнхен-Монреаль, 1951. 341 с.
18. Донцов Д. Націоналізм. Львів: ПП Сорока Т.Б., 2009. 308 с.
19. Vermeulen T., Akker R. van den. Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. 2010. Vol. 2. P. 1–14. <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>

Надійшла 03.06.2025

Прорецензована 06.06.2025

Доопрацьована 12.06.2025

Підписана до друку 30.06.2025

#### References

1. Dontsov, D. (1952). *The Truth of the Great Ancestors*. Philadelphia: Main Administration of the Organization for the Defense of Four Freedoms for Ukraine [in Ukrainian]
2. Heyets, V.M. (2009). *Society, State, Economy: Phenomenology of Interaction and Development*. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting, National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]
3. Lukinov, I.I. (1997). *Economic Transformations (at the end of the 20<sup>th</sup> century)*. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting, National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]
4. Platon. (2000). *The State*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian]
5. Aristotle. (2020). *Metaphysics*. Kharkiv: Folio. <https://doi.org/10.1093/oseo/instance.00265863> [in Ukrainian]
6. Aristotle. (2002). *Nicomachean Ethics*. Kyiv: Akvilon-Plus. <https://doi.org/10.1093/oseo/instance.00262114> [in Ukrainian]
7. Simon, H.A. (2001). *Administrative Behaviour*. Kyiv: ArtEk [in Ukrainian]
8. Jung, C.G. (2003). *Psychology and Alchemy*. Kyiv: Vakler [in Russian]
9. Wiener, N. (1985). *Cybernetics or control and communication in the animal and the machine*. Second edition. The M.I.T. PRESS Cambridge, Massachusetts. Fourth Printing.
10. Aristotle. (2000). *Politics*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian]
11. Jung, C.G. (1996). *Soul and Myth: Six Archetypes*. Kyiv: The State Library of Ukraine for Youth [in Ukrainian]
12. Heyets, V.M. (2020). *The Phenomenon of Instability as a Challenge to Economic Development: monograph*. Kyiv: Akadempriodyka [in Ukrainian]
13. Mackworth, N.H., Mackworth, J.F. (1958). Visual Search for Successive Decisions. *British Journal of Psychology*, 1, 210-221. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1958.tb00659.x>
14. Kuchma, L. (2004). *Ukraine is not russia*. Moscow: Vremia [in Ukrainian]
15. Kuchma, L.D. (2010). *A Decade Broken*. Kyiv: Informatsiini systemy [in Ukrainian]
16. Pirozhkov, S.I., Maiboroda, O.M., Shaygorodsky, Yu.Zh. et al. (2016). *The Civilisational Choice of Ukraine: the Paradigm of Comprehension and the Strategy of Action: national report*. Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]

17. Dontsov, D. (1951). *The Spirit of our Ancestors*. Second edition. Munchen, Montreal [in Ukrainian]
18. Dontsov, D. (2009). *Nationalism*. Lviv: PP Soroka T.B. [in Ukrainian]
19. Vermeulen, T., Akker, R. van den. (2010). Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*, 2, 1-14. <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>

*Received on June 03, 2025*

*Reviewed on June 06, 2025*

*Revised on June 12, 2025*

*Signed for printing on June 30, 2025*